

brak silnej placówki naukowej TPN, która mogłaby sprostać tym zadaniom. Do chwili obecnej główny nacisk w TPN jest położony na gromadzenie dokumentacji naukowej prac badawczych wykonywanych w Tatrach. Biblioteka naukowa liczy ponad 3000 pozycji, wśród których dużą część stanowią odbitki prac (autorskie) jakie zostały wykonane na podstawie materiałów zebranych w Tatrach.

Zmiana profilu działalności naukowej Tatrzańskiego Parku Narodowego nastąpi z chwilą powstania placówki naukowo-badawczej TPN, której otwarcie planowane jest na rok 1976. Do zasadniczych jej zadań będzie należało planowanie i kordynacja badań naukowych prowadzonych na terenie Tatr oraz prowadzenie własnej działalności naukowej. Wówczas badania naukowe na terenie TPN będą mogły sprostać zadaniom i problemom, jakie niesie współczesność.

Stanisław Czubernat

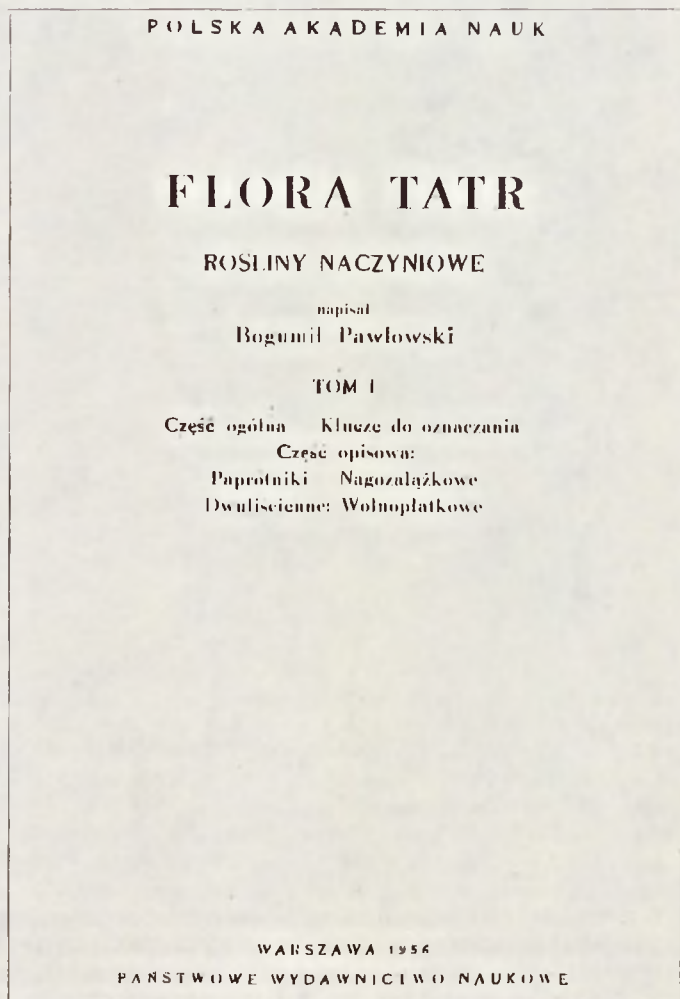
Badania florystyczne na terenie Tatrzańskiego Parku Narodowego w ostatnim 30-leciu

Badania nad florą i roślinnością Tatr mają swoją prawie 100-letnią tradycję. Dzieło B. Kotuli (1889—90), prace fitosocjologiczne nad zespołami tatrzańskimi (W. Szafer, B. Pawłowski, S. Kulczyński, A. Sokołowski, K. Stecki, K. Wallisch) postawiły Tatrę w rzędzie najlepiej zbadanych pod względem florystycznym i fitosocjologicznym regionów Polski. Po przerwie spowodowanej okresem wojny, badania florystyczne w Tatrach podjęli przede wszystkim: B. Pawłowski, S. Pawłowska, Z. Radwańska-Paryska, Z. Zwolińska, S. Myczkowski, H. Piękoś i in. Celem niniejszego artykułu jest przegląd prac florystycznych wykonanych w latach 1945—1974 na terenie objętym od r. 1954 przez Tatrzański Park Narodowy oraz wskazanie zadań badawczych na najbliższe lata. W artykule ograniczono się do roślin naczyniowych, tzn. kwiatowych i paprotników.

Z prac tatrzańskich opublikowanych w minionym 30-leciu podstawowe znaczenie ma „*Flora Tatr*” Pawłowskiego (1956). Dzieło to, dotyczące całych Tatr obejmuje niestety tylko Wolnopiątkowe *Choripetalae*. Pracę nad dalszymi tomami „*Flory*” przerwała śmierć prof. B. Pawłowskiego (ryc. 1).

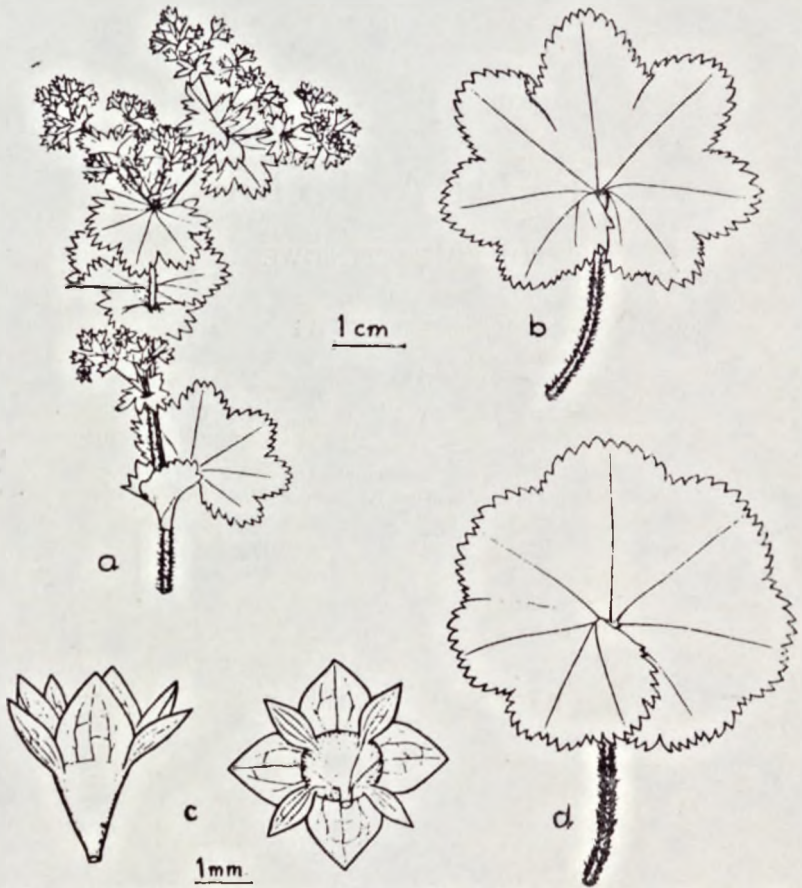
W latach 1945—1974 opublikowano z Tatr Polskich 32 notatki florystyczne. Najwięcej gatunków z terenu TPN uwzględniają notatki florystyczne B. Pawłowskiego (1949) — 98 gatunków, Z. Radwańskiej-Paryskiej (1950) — 61 gatunków, Z. Zwolińskiej (1953, 1958) — 52 gatunki, A. Pacyny, H. Piękoś, R. Rajchel (1964) —

68 gatunków i H. Piękoś (1967) — 37 gatunków. Prace te zawierają przede wszystkim nowe stanowiska roślin rzadkich w Tatrach, jak również nowe maksima i minima wysokościowe w pionowych zasięgach gatunków. W wyniku poszukiwań florystycznych rodzima flora Tatr Polskich powiększyła się w minionym 30-leciu o 15 nowych gatunków, dotychczas nie podawanych z tej części Tatr (B. Pawłowski 1949,

Ryc. 1. Karta tytułowa dzieła pt. „Flora Tatr”. — Title page of the book „*The Flora of the Tatra Mtns*”. Fot. B. Kołpanowicz

Z. Radwańska-Paryska 1950, Z. Zwolińska 1953, H. Piękoś 1967, Z. Bednarz 1969, S. Pawłowska, B. Pawłowski 1970) oraz o 11 gatunków nowych dla całych Tatr (B. Pawłowski 1949, Z. Radwańska-Paryska 1950, M. Rozmus 1958, M. S. Walters 1959, S. Pawłowska, B. Pawłowski 1970). Wśród tych gatunków 7 okazało się nowych dla Polski (np. sasanka słowacka).

Ryc. 2. Przywrotnik przyjaciół *Alchemilla amicorum* — jeden z kilkunastu przywrotników opisanych z Tatr przez prof. dr B. Pawłowskiego. a — kwiatostan; b,d — liście; c — kwiat. The lady's mantle *Alchemilla amicorum*, one of the several species of *Alchemilla* described by B. Pawłowski from the Tatry range. a — inflorescence; b,d, — leaves; c — flower.

Omówione poprzednio prace florystyczne dotyczyły głównie rodzimych gatunków roślin, natomiast w znacznie mniejszym stopniu dostarczały informacji o roślinach synantropijnych w Tatrach. Wyłącznie roślinom synantropijnym poświęcono dotychczas zaledwie 2 prace. Pierwszą z nich jest studium Z. Radwańskiej-Paryskiej (1963), w którym autorka uwzględniła jednak głównie słowacką część Tatr. Druga publikacja, o charakterze notatki florystycznej (H. Piękoś, Z. Mirek 1974) ograniczona jest wyłącznie do terenu TPN. Poza pracami florystycznymi liczne dane o występowaniu gatunków w Tatrach Polskich można znaleźć w publikacjach z zakresu systematyki, fitosocjologii, ekologii, cytologii, a nawet w niektórych pracach z dziedziny nie-botanicznych (np. prace K. Oleksynowej i T. Komornickiego nad chemizmem wód w Tatrach). Szczególnie prace z systematyki pozostają w ścisłym związku z florystyką. Zawierają one zwykle wykazy stanowisk gatunków lub taksonów niższych od gatunku, tym cenniejsze, że podane lub zweryfikowane przez specjalistę od danej grupy roślin. W wyniku badań systematycznych opisano z terenu TPN w minionym 30-leciu szereg nowych taksonów. Należy tu wymienić przede wszystkim kilkanaście nowych gatunków przywrotników *Alchemilla* (ryc. 2) opisanych przez B. Pawłowskiego (1952, 1954, 1957) z grupy Czerwonych Wierchów oraz z rejonu Morskiego Oka i jak dotychczas poza Tatrami nieznanymi. Ponadto na uwagę zasługuje opisany z Tatr przez Skalińską (1955) nowy gatunek wiechliny — *Poa nobilis* oraz liczne taksony niższe od gatunku, np. podgatunki skalnicy darniowej *Saxifraga moschata* (S. Pawłowska 1953), czy odmiany skalnicy tatrzańskiej (ryc. 3) *Saxifraga Wahlenbergii* = *S. perdurans* (S. Pawłowska 1953), a także mieszańce, np. *Soldanella subatrica* (S. Pawłowska 1963), *Leucanthemum Pawlowskii* (H. Piękoś 1969). Wiele nowych taksonów z Tatr zostało także opisanych w kolejnych tomach „*Flory polskiej*”. Prace fitosocjologiczne (np. B. Pawłowski, S. Pawłowska, K. Zarzycki 1962; S. Myczkowski 1955, 1964; J. Fabijanowski, B. Oleksy 1959) oraz niektóre prace ekologiczne (np. K. Ermich 1957, 1959, 1962), dzięki zamieszczonym listom florystycznym dostarczają często cennych wiadomości o występowaniu gatunków w Tatrach. Wreszcie, ze względu na wykazy stanowisk z Tatr, należy jako ważne źródło wymienić prace nad kariologią flory tatrzańskiej prowadzone od r. 1950 przez Zakład Cytologii i Embriologii Roślin Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Florystyka tatrzańska znalazła ponadto swój wyraz w podręczniku „*Szata roślinna Polski*” (1959, 1972) oraz w zbiorowym dziele „*Tatrzański Park Narodowy*” (1955, 1962), jak również w popularnych opracowaniach, z których wymienić należy zwłaszcza „*Rośliny tatrzańskie*” i „*Zielony świat Tatr*” Z. Radwańskiej-Paryskiej oraz „*Tatry*” K. Steckiego (ryc. 4).

Ryc. 3. Paleoendemit zachodniokarpacki rosnący w Tatrach, skalnica tatrzańska *Saxifraga perdurans* (= *S. Wahlenbergii*) na Krzesanicy (2122 m npm) — The rockfoil *Saxifraga perdurans*, a West-Carpathian palaeoendemic species growing in the range of the Tatry on the peak of Krzesanica (2122 m above sea level), Fot. J. Walas

Jak wynika z tego pobieżnego przeglądu, stan badań florystycznych na terenie TPN w minionym 30-leciu można uznać za zadowalający. Bogate materiały florystyczne niestety jednak są rozproszone w dziesiątkach różnych publikacji i czasopism, co bardzo utrudnia możliwość ich wykorzystania. Jak dotąd dla nielicznych tylko gatunków roślin opracowano mapki rozmieszczenia w Tatrach. Kartografia florystyczna jest dziedziną w bardzo małym stopniu uwzględnioną w pracach dotyczących terenu TPN. O ile inne pasma górskie doczekały się mapek rozmieszczenia dla wielu gatunków (por. Gorce — J. Kornaś 1955, Bieszczady — A. Jasiewicz 1965), o tyle Tatry są pod tym względem szczególnie zaniedbane. Zaledwie kilka gatunków drzewiastych (S. Myczkowski 1967, H. Piękoś, D. Tumidajowicz 1969), a z zielnych np. dzwonek piłkowany *Campanula serrata* (A. Pacyna, H. Piękoś 1968) zostały opracowane kartograficznie dla terenu TPN. Dla kilku innych gatunków przedstawiono mapki rozmieszczenia w ca-

Ryc. 4. Ostróżka tatrzańska *Delphinium oxysepalum*, paleoendemit zachodniokarpacki rosnący w Tatrach na stokach Wielkiej Świstówki (1348 m npm). — The larkspur *Delphinium oxysepalum*, a West-Carpathian endemic species growing in the Tatry range on the slopes of Major Świstówka (1348 m above sea level). Fot. Z. Zwolińska

łych Tatrach (np. rzeżucha trójlistkowa *Cardamine trifolia* (M. K o t a ń s k a 1967), żywiec dziewięciolistny *Dentaria enneaphyllos* (H. Pi ę k o ś 1967) lub w niektórych częściach Tatr (H. Pi ę k o ś 1968). Wprawdzie w wielu pracach z geografii roślin czy systematyki uwzględnia się stanowiska z Tatr na mapkach zasięgowych obejmujących Karpaty Polskie (J. K o r n a ś 1966) lub całą Polskę (np. Atlas rozmieszczenia drzew i krzewów w Polsce, rewizje i monografie taksonomiczne), zwykle jednak są to mapki o zbyt małej skali, by mogły dać obraz rozmieszczenia gatunku na terenie Tatr.

Wobec braku dalszych tomów „*Flory Tatr*” liczne stanowiska roślin tatrzańskich cytuje się za B. K o t u ł ą (1889—90). Tymczasem w ciągu tych z górą 80 lat we florze tatrzańskiej zaszły niewątpliwie zmiany. Być może, niektóre ze stanowisk podawanych przez B. K o t u ł ę dziś już nie istnieją, a liczne stanowiska, a może nawet gatunki, są dziś na pewno zagrożone na terenie TPN w związku z przerostem masowej turystyki i związanymi z nią inwestycjami. Jak dotąd zaledwie dla kilku gatunków rzadkich próbowano odszukać ich stanowiska podane przez K o t u ł ę z terenu TPN (Z. R a d w a ń s k a - P a r y s k a 1950). Aktualna inwentaryzacja stanowisk gatunków rzadkich jest więc również pilnym zadaniem na najbliższe lata. Porównując aktualny obraz rozmieszczenia gatunków w Tatrach z danymi zgromadzonymi obficie przez dawnych florystów, mamy dobrą podstawę dla oceny zmian, jakie zaszły we florze Tatr na przestrzeni kilkudziesięciu lat. Tego typu badania, prowadzone dziś zresztą na całym świecie, są koniecznością wobec problemu współczesnego wymierania roślin. Badania takie powinny stanowić wytyczne dla ochrony roślin. Również więcej uwagi powinno się poświęcić procesowi synantropizacji szaty roślinnej Tatr, nasilającemu się w ostatnich latach. Mając na myśli bogate i różnorodne zadania badawcze, jakie czekają na opracowanie, można powtórzyć za prof. W. S z a f e r e m iż „wiele jeszcze w Tatrach pozostało do zauważenia i zbadania”.

Halina Pi ę k o ś

Dwadzieścia lat badań naukowych w Babiogórskim Parku Narodowym

Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 30 października 1954 r. powołujące do życia Babiogórski Park Narodowy, zapoczątkowało dynamiczny rozwój badań przyrody Babiej Góry (Tabela 1). Od pierwszych dni powstania Parku rozpoczęto intensywne prace nad inwentaryzacją przyrodniczą tego, jednego z najmniejszych (1727,54 ha) parków narodowych w Polsce.

Jako zadanie podstawowe uznano konieczność opracowania map: geologicznej i glebowej oraz mapy zbiorowisk roślinnych Babiej Góry.